

tłumaczy lub nauczania przekładu należałoby przede wszystkim postawić trzy podstawowe pytania: Kiedy zacząć szkolenie? Jak szkolić? i Na jakim materiale (na jakich tekstach)? Odpowiedzi na te pytania przedstawia Hejwowski w sposób jasny i jednoznaczny, choć – jak twierdzi – „tłumaczenie nigdy nie będzie zajęciem dla wszystkich” (s. 162).

W podsumowaniu autor rekapitułuje swoje rozważania i przedstawia kilku uwag końcowych. Uwagami tymi obala mity sformułowane w tytułach rozdziałów, podając argumenty i wnioski stanowiące o danym zjawisku tłumaczeniowym. Wnioski dotyczą koncepcji tłumaczenia, technik przekładu, aspektów kognitywnych i komunikatywnych tłumaczenia, problemów wynikających z różnic kulturowych i językowych, jak i umiejętności i kompetencji tłumacza, co wiąże się bezpośrednio z jego szkoleniem i nauczaniem przekładu.

Monografia Hejwowskiego zawiera obszerną bibliografię świadcząca o doskonałej znajomości przedmiotu, suplement, indeks nazwisk i rzeczy ułatwiających poruszanie się w pracy i dotarcie do prac cytowanych autorów i pojęć używanych w publikacji. Nieco krytycznie należy jednak ocenić fakt, iż nie wszystkie pozycje cytowane lub omawiane w pracy zostały uwzględnione w spisie bibliograficznym, co może utrudnić dalsze badania.

Choć tytuł może nieco zniechęcić potencjalnego czytelnika, to jednak aspekty pragmatyczne są najistotniejsze, a teoria przedstawiona jest w sposób bardzo rzeczowy, zrozumiały, konstruktywny i przystępny. Liczne stwierdzenia, uogólnienia i sformułowania są trafne i słuszne. Właśnie to sprawia, iż pozycja ta powinna znaleźć się w kanonie lektur w ramach zajęć tłumaczeniowych.

Podsumowując, zacytuję autora: „Jeśli zaprezentowana książka pozwoli komuś zrozumieć pewne problemy tłumaczeniowe czy choćby skłoni do zastanowienia się nad zagadnieniami przekładu – będę uważał, że spełni swoje zadanie” (s. 169). Uważam, iż takie zadanie publikacja Krzysztofa Hejwowskiego całkowicie spełnia. Wszystkim, którzy zajmują się tłumaczeniem, książka *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu* jest godna polecenia.

Janusz Pociask

Ochrona języków naturalnych,
red. Stanisław Puppel, Wydawnictwo UAM, Poznań 2007, ss. 333

Jak podkreśla Stanisław Puppel, języki narodowe i etniczne – podobnie jak różnorodność gatunków biologicznych – powinny podlegać ochronie. Są one bowiem narażone na wyginięcie, tak jak niektóre gatunki roślin czy zwierząt. To, że każdego dnia kilka

języków na świecie nieuchronnie zanika (ginie), jest faktem. Dlatego też akty prawne regulujące czynności zmierzające do podtrzymania (zachowania) różnorodności języków należy witać z radością i ulgą. Dzięki nim badacze-lingwiści otrzymują do ręki narzędzie, które pozwoli im zagrożone jednostki chronić. Tom S. Puppla jest doskonałym kompendium wszystkich ważnych regulacji prawnych zmierzających do ochrony języków naturalnych i z tego też względu polecany jest wszystkim osobom – studentom, badaczom i czytelnikom – którym los podstawowych narzędzi komunikacji międzyludzkiej, jakim są języki narodowe i etniczne, nie jest obojętny. Winien być również interesującą pozycją dla tych, którzy dostrzegają w języku jego doniosły wymiar o znaczeniu społeczno-kulturowym, a w różnorodności języków świata – bogactwo ogólnoludzkiego i ogólnoświatowego dorobku cywilizacyjnego. Z tego względu książka pod redakcją Stanisława Puppla jest pozycją niezwykle cenną i chyba jedyną tego typu na rynku wydawniczym. Przytoczone są w niej najważniejsze akty prawne regulujące używanie i ochronę języków naturalnych oraz dokumenty pośrednio związane z tym zagadnieniem.

Cały tom podzielony został na kilka działów zawierających: deklaracje, konwencje, ugody, traktaty, konstytucje, statuty, rekomendacje i inne dokumenty. Wszystkie pisma

można też podzielić według głównych docelowych odbiorców. Znajdziemy w tej książce zarówno dokumenty dotyczące jednostki i jej głównych praw oraz obowiązków, państw, regionów, jak i te o charakterze globalnym. Dla polskiego odbiorcy szczególnie ważne są też takie pozycje, jak np. ustawa o języku polskim czy dokument Rady Języka Polskiego. Nieliczne teksty w języku polskim zdominowane są tymi w języku angielskim, co – jak stwierdza Redaktor tomu – „jednocześnie podkreśla podstawową rolę tego języka jako języka swistej międzynarodowej niszy obywatelskiej i zawodowej o charakterze zarówno globalnym, jak i regionalnym, np. jako języka komunikacji podczas posiedzeń najważniejszych międzynarodowych gremiów”. Oprócz zasadniczej części pracy poświęconej aktom prawnym, cennym dodatkiem wydaje się lista czasopism traktujących o ochronie języków naturalnych i polityki językowej, jak również dotyczących planowania językowego, badań językoznawczych nad językami.

Tom otwierają dwa niezwykle istotne dokumenty w dziale *Deklaracje*, broniące praw człowieka (*Universal Declaration of Human Rights*) z 1948 r. i prawa do używania języka (*Universal Declaration of Linguistic Right*) z 1996 r. Kolejne dokumenty w tym dziale dotyczą innych podstawowych kwestii, takich jak zachowanie różnorodności kulturowej, uprzedzeń na

tle rasowym, praw (w tym prawa dostępu do edukacji) ludności autochtonicznej. Następnym działem to *Konwencje*. Podobnie jak w poprzedniej części, tak i tutaj prezentowane są dokumenty zajmujące stanowisko w sprawie dostępu i prawa do edukacji, praw emigrantów do pracy, ochrony praw mniejszości narodowych, fundamentalnego prawa do wolności oraz praw dziecka. Wspólna polityka ochrony dóbr kultury, w tym języków naturalnych, łatwiejsza jest w realizacji, kiedy biorą w niej udział większe regiony polityczno-kulturowe, grupy państw i kultur, stąd przytoczone ponadnarodowe ugody, przypomnienie treści Traktatu Unii Europejskiej, w dziale *Traktaty*, i konstytucji UNESCO, w dziale *Konstytucje*. W tym ostatnim dziale znalazła się też Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. *Statuty* zawierają dokumenty dotyczące Europy i Afryki, np. Paryską Kartę Nowej Europy czy Afrykańską Kartę Praw Człowieka i Ludów. W *Rekomendacjach* znaleźć można kilka interesujących dokumentów dotyczących edukacji i nauczania oraz używania języków narodowych. Cele i polityka kształcenia nauczycieli omówione zostały w krótkim dokumencie z 1966 r., dokument z 1976 r. zawiera rekomendacje dotyczące kształcenia dorosłych, nowszy dokument z lat dziewięćdziesiątych traktuje o prawach do używania języka przez mniejszości narodowe. Dalsze dokumenty dotyczą

m.in. walki z analfabetyzmem oraz promowania multilingwistycznego i multikulturowego społeczeństwa globalnego, pomimo iż funkcjonuje ono w czasach powszechnego dostępu do wspólnych zasobów i usług oferowanych przez cyberprzestrzeń zdominowaną przez jeden tylko język. Ostatni dział zatytułowany *Inne dokumenty* zawiera plan działań walki o zachowanie języków zagrożonych przygotowany przez UNESCO w 2003 r. oraz dokumenty dotyczące współpracy między krajami UE. Ważną pozycją jest raport z konferencji na temat polityki języków narodowych (marzec 1998 r.), w którym poddana dyskusji jest wcześniejsza decyzja z 1988 r. promująca używanie języka angielskiego jako języka legislacji w USA (tzw. „the only English movement”). Przedstawiono w nim szereg przekonujących argumentów przeciw dominacji języka angielskiego, co ciekawe, w kraju anglojęzycznym. W dalszej części działu przytaczane są m.in. dokumenty o ochronie języków rodzimych mieszkańców Australii i o promowaniu nowej strategii multilingwizmu.

Ta niezwykle rzadka i cenna pozycja na rynku wydawniczym wnosi swój istotny wkład w propagowanie ochrony języków naturalnych w kontekście równości praw człowieka. Będąc zbiorem najważniejszych dokumentów z tego zakresu, tom posłużyć może nie tylko teoretykom, badaczom, języko-

znawcom czy gremiom zajmującym się planowaniem polityki językowej, może okazać się ogromną pomocą dla praktyków, w szczególności nauczycieli, i to zarówno tych, którzy o zróżnicowanej geolingwistyce wykładają w ramach kursów uniwersyteckich, jak i dydaktyków szkolnych, którzy uczą języków obcych, bowiem poszerzając swoje kompetencje, „ta ważna grupa społeczno-zawodowa (...) będzie mogła jako całość wziąć aktywniejszy udział w tworzeniu odpowiednio zróżnicowanego środowiska językowo-komunikacyjno-kulturowego w skali całego globu”.

Z uwagi na bezprecedensową wzniosłość i ważkość prezentowanego ujęcia praw języków naturalnych, podkreślanie konieczności wzięcia ich pod szczególną ochronę, propagowanie ich równości i różnorodności oraz traktowanie ich w kategoriach światowego dziedzictwa, przypisując im tym samym wagę ogólnoświatową – taką samą, jak ta przypisywana ginącym gatunkom biologicznym czy dobrom kultury – książka prezentuje wartość samą w sobie. Propaguje bowiem pewne długoterminowe, ponadczasowe i ponadpolityczne działania na rzecz szerzenia języka jako narzędzia ogólnoludzkiej komunikacji, jest jednocześnie kompendium narzędzi, które w tym szlachetnym działaniu mogą być wykorzystane. Książka jest też pewnym manifestem, będąc zna-

kiem czasu i nośnikiem idei budujących świadomość konieczności utrzymania „multietnicznej, multikulturowej i multijęzykowej” społeczności globalnej, jednak przy jednoczesnym docenieniu istnienia jednego języka ogólnoświatowego używanego w komunikacji globalnej. Dlatego też ta pozycja wydawnicza pod redakcją profesora Stanisława Puppla zasługuje na specjalną rekomendację.

Anna Bączkowska